

Formele geldigheid, semantische geldigheid en de reconstructie van verzwegen argumenten

Henrike Jansen

1 Inleiding¹

Ruim vijftig jaar na de publicaties van Toulmin en Perelman & Olbrechts-Tyteca staan de termen ‘deductief /formeel/logisch geldig’ bij veel argumentatietheoretici nog steeds in een kwade reuk. Perelman & Olbrechts-Tyteca en Toulmin stelden dat formele logica niets van doen heeft met redeneren in het dagelijks taalgebruik en dat in de gewone argumentatiepraktijk andere normen gelden. Vooral pragma-dialectici hebben zich tegen deze zienswijze gekeerd. Zij kennen logische geldigheid wel degelijk een rol toe in de argumentatietheorie. Volgens Kruiger (1980) maakten Perelman & Olbrechts-Tyteca een karikatuur van de logica, door logische geldigheid (een vormelijk kenmerk van een redenering) te vereenzelvigen met gezondheid (de aanduiding voor een redenering die niet alleen een correcte logische vorm heeft, maar ook ware premissen). Van Eemeren, Grootendorst en Kruiger (1986: 234) signaleren een min of meer gelijke terminologische verwarring bij Toulmin. Dat velen tegenwoordig echter nog steeds huiverig staan tegenover alles wat naar formalisme riekt, valt af te leiden uit een inventarisatie van Boger (2005) naar de huidige opvattingen van moderne argumentatietheoretici. Boger concludeert dat die opvattingen onder andere het volgende inhouden: ‘The deductive model of a good argument does not properly serve argument evaluation’ (Boger, 2005: 206).

De huidige afkeer van ‘het deductieve model’ berust mijns inziens (nog steeds) op foutieve opvattingen over logische geldigheid. Een van de oorzaken voor dergelijke opvattingen vormen de – onterechte – associaties die worden gewekt door de term ‘deductief geldig’, terminologie die in de literatuur veel vaker wordt gebruikt dan ‘formeel’ of ‘logisch geldig’. Tot welke misverstanden deze associaties kunnen leiden, blijkt pas goed in de discussie over verzwegen argumenten. Dat is een oude discussie en er is over dit onderwerp al veel geschreven, maar ik zal hier aandacht besteden aan twee relatief nieuwe elementen, die nog niet van een weerwoord zijn voorzien.² Ik zal betogen dat het logische keurslijf waarvan Van Eemeren en Grootendorst (1992b) de informeel logische auteur Trudy Govier al eerder hebben beschuldigd, haar vanwege haar opvattingen over deductie nog steeds beknelt. Goviers keurslijf leidt tot tegenstrijdige conclusies over de reconstructie van verzwegen argumenten.

Ter inleiding zal ik eerst de pragma-dialectische opvatting over formele geldigheid en de reconstructie van verzwegen argumenten weergeven. Daarna zal ik ingaan op de begripsverwarring rond de term ‘deductief’ en bespreek ik welke consequenties die verwarring heeft voor de discussie over verzwegen elementen. Ook zal ik laten zien dat de problemen die Govier signaleert bij de reconstructie van verzwegen argumenten helemaal geen problemen zijn in een dialectische benadering van argumentatie zoals de pragma-dialectiek.

2 Formele geldigheid in de pragma-dialectiek

In de pragma-dialectische argumentatietheorie is argumentatie deugdelijk als zowel de beoordeling van de aanvaardbaarheid van de gebruikte argumenten als de beoordeling van de aanvaardbaarheid van de gevolgtrekking een positief resultaat opleveren. Dat de proposities

¹ Ik bedank Peter Houtlosser en Jan Albert van Laar voor zeer waardevolle suggesties.

² Zie Gerritsen (2001) voor een overzicht van de discussie over verzwegen argumenten.

die in de argumentatie worden uitgedrukt aanvaardbaar moeten zijn, is een eis die is geformuleerd in regel 6 van de gedragscode voor discussianten. Toetsing van de inhoud van de argumenten vindt plaats in de door de discussianten uit te voeren intersubjectieve identificatieprocedure (Van Eemeren en Grootendorst, 2004: 145). De beoordeling van de gevolgtrekking, ofwel de beoordeling van de relatie tussen argument en standpunt, wordt in de discussieregels 7 en 8 geregeld. Regel 7 stelt de eis dat de redeneringen die aan de argumentatie ten grondslag liggen formeel geldig zijn; dit wordt vastgesteld in de intersubjectieve gevolgtrekkingsprocedure (2004: 148). Regel 8 stelt de eis dat het argumentatieschema dat aan de argumentatie ten grondslag ligt deugdelijk is; dit wordt vastgesteld in de intersubjectieve toetsingsprocedure (2004: 149).

In tegenstelling tot wat het geval was in eerdere versies van de pragma-dialectiek, hoeft de gevolgtrekking niet aan zowel de eis van regel 7 als aan de eis van regel 8 te voldoen. Regel 7 geldt namelijk voor argumentatie die als formeel geldig wordt gepresenteerd:

Reasoning that in an argumentation is presented as formally conclusive may not be invalid in a logical sense. (Van Eemeren en Grootendorst, 2004: 193)

Daarmee wordt argumentatie bedoeld waaraan een volledig expliciete redenering ten grondslag ligt (in logische terminologie: een redenering met een minor- en een majorpremiss) (2004: 148).³ Vaak kan de gevolgtrekking echter niet op formele geldigheid worden beoordeeld, omdat argumentaties in het dagelijks taalgebruik meestal niet volledig expliciet zijn. In die gevallen moet eerst het verzwegen argument worden geëxpliciteerd. Aangezien het een van de vereisten voor de reconstructie van het verzwegen argument is dat dit argument informatiever is dan een argument dat de redenering slechts logisch geldig maakt, is dan niet discussieregel 7 maar regel 8, de argumentatieschemaregel, van toepassing bij de beoordeling van de gevolgtrekking (2004: 194). De beoordeling vindt dan niet plaats op basis van logische maar op basis van pragmatische criteria, namelijk aan de hand van de kritische vragen die bij het desbetreffende argumentatieschema behoren.

Formele logica heeft in de pragma-dialectiek dus in bepaalde gevallen de functie van beoordelingsmiddel. In de argumentatiepraktijk zal logica echter veel vaker als reconstructiemiddel worden gebruikt, namelijk als eerste stap bij het reconstrueren van het verzwegen argument. Wanneer de redeneringen die aan argumentatie ten grondslag liggen onvolledig zijn, is formele geldigheid namelijk voorondersteld.⁴ Deze vooronderstelling vormt de basis voor het reconstrueren van het verzwegen argument. In eerste instantie leidt zo'n reconstructie tot het formuleren van een logisch minimum: een 'Als..., dan...' -zin waarbij in het antecedens de propositie uit het argument en in het consequens de propositie uit het standpunt zijn verwoord. In veel gevallen is echter een specifiekere invulling van het verzwegen argument wenselijk en, op grond van de context, mogelijk. Zo'n specifiekere invulling maakt tevens de aard van de relatie (vergelijgings-, kenteken- of causale relatie)

³ Een bijkomende voorwaarde is dat de protagonist eraan gehouden kan worden dat de deugdelijkheid van zijn argumentatie berust op de logische geldigheid ervan (Van Eemeren en Grootendorst 2004: 148)

⁴ De motivatie voor het reconstrueren van verzwegen argumenten is een pragma-linguïstische. Letterlijk beschouwd kan een onvolledige en dus ongeldige redenering geen serieuze overtuigingspoging zijn; deze vormt daarom een schending van het Samenwerkingsbeginsel. Om toch een zinvolle betekenis aan de redenering te kunnen geven, wordt deze beschouwd als een conversationale implicatuur: er wordt meer bedoeld dan er letterlijk wordt gezegd. Wat er meer wordt bedoeld is het verzwegen element waaraan de spreker gehouden is als zijn uiting als een serieuze overtuigingspoging wordt geïnterpreteerd, namelijk het element dat de redenering volledig maakt. Dit is meestal het element dat met de technische term 'verzwegen argument' wordt aangeduid (vergelijk de algemene premisse in een *modus ponens*), maar ook het 'concrete argument (vergelijk de minorpremiss) en het standpunt (vergelijk de conclusie) kunnen impliciet zijn gebleven. Zie voor de pragma-linguïstische motivatie en de procedure voor het expliciteren van verzwegen argumenten Van Eemeren en Grootendorst (1982: 333-357; 1992: 60-72).

duidelijk. In die gevallen is er geen logisch minimum, maar een pragmatisch optimum gereconstrueerd. Strikt genomen is de argumentatie dan niet meer logisch geldig (Van Eemeren en Grootendorst, 2004: 194, nt. 20), hoewel formele geldigheid wel aan de basis lag van de reconstructie.

In de gevallen waarin regel 7 van toepassing is en argumentatie aan de hand van logische criteria beoordeeld wordt, vindt de beslissing dat er sprake is van een logische drogreden overigens plaats op een pragmatisch niveau (Gerritsen, 2001: 58-59). Ook bij volledig expliciete redeneringen kan een reconstructie van de letterlijke formulering vereist zijn. Van argumentaties waarmee ogenschijnlijk de drogredenen *ontkenning van het antecedens* of *bevestiging van het consequens* worden begaan, dient de analysator zich af te vragen of het antecedens van de majorpremissie niet als een noodzakelijke voorwaarde in plaats van slechts als een voldoende voorwaarde moet worden geïnterpreteerd. Als er namelijk contextuele redenen voor een dergelijke interpretatie zijn, dan is het onredelijk om dergelijke argumentaties als drogredelijk te bestempelen.

Om die reden is de juridische *a contrario*-redenering (het redeneren op grond van tegenstellingen) niet per definitie een logische drogreden. Stel dat een rechtsregel bepaalt dat leerlingen die binnen een redelijke afstand van hun woning geen onderwijs aan een openbare school kunnen volgen, niet mogen worden geweigerd door een bijzondere school. Wanneer de rechter uit deze regel afleidt dat de leerling om wie het in casu gaat, wel geweigerd mag worden door een bijzondere school, omdat deze in de omstandigheid verkeert dat hij binnen een redelijke afstand van zijn woning openbaar onderwijs kan volgen, dan is deze *a contrario*-redenering niet per se logisch ongeldig, hoewel de redenering dan letterlijk beschouwd het patroon van de ontkenning van het antecedens volgt. Of de redenering ongeldig – en daardoor ondeugdelijk – is, hangt af van de vraag of het antecedens van de rechtsregel als een noodzakelijke voorwaarde geïnterpreteerd mag worden. De beantwoording van die vraag vindt plaats op pragmatische gronden, namelijk met gebruikmaking van de relevante methoden van wetsinterpretatie (Jansen, 2003: 55-59).⁵

In oudere versies van de pragma-dialectiek komt in de gedragscode voor discussianten de eis van logische geldigheid ná de regel dat gebruik moet worden gemaakt van passende argumentatieschema's die correct worden toegepast: de argumentatieschemaregel is dan regel 7 en de geldigheidsregel is regel 8. De geldigheidsregel is dan nog zowel van toepassing op volledige als op onvolledige argumentaties, wat blijkt uit de formulering dat de redeneringen die in argumentatie tot uitdrukking worden gebracht, geldig zijn of geldig gemaakt moeten kunnen worden (2000: 194).⁶ In een artikel waarin Krabbe (2003: 286) ingaat op de volgorde van de discussieregels concludeert hij dat de veranderde beoordelingsprocedure nu terecht voor iedere argumentatie een beoordeling op één niveau voorziet: één op het logische niveau óf één op het pragmatische niveau (in plaats van op beide niveaus).⁷

⁵ Voor hun functioneren in een argumentatietheorie voor gewone taalgebruikers is het mijns inziens eenvoudiger om op het eerste gezicht ongeldige argumentatietypen zoals *a contrario*-argumentatie op deze manier te verklaren dan om steeds nieuwe inferentiepatronen te onderscheiden die hun eigen logische formalisering kennen, zoals Van Benthem (1996: 30) ziet gebeuren in nieuwe ontwikkelingen binnen de logica. Zie voor niet-juridische voorbeelden van redeneringen waarin de context een interpretatie van het antecedens als noodzakelijke voorwaarde mogelijk maakt Kruiger (1980: 254) en Van Eemeren en Grootendorst (1992: 181-182).

⁶ De formulering en volgorde van de discussieregels zijn grotendeels veranderd als gevolg van commentaar van Krabbe (Van Eemeren en Grootendorst 2004: 194, nt. 20).

⁷ In tegenstelling tot Van Eemeren en Grootendorst onderscheidt Krabbe (2003) echter de mogelijkheid van onvolledige redeneringen die met deductieve criteria beoordeeld moeten worden.

3 De betekenis van ‘deductief’

3.1 Formele deductie

Hoewel het nergens letterlijk wordt gezegd, is de suggestie die uit moderne argumentatietheoretische literatuur spreekt dat in alledaagse argumentatie ‘deductief geldige’ redeneringen eigenlijk niet bestaan. De besprekingen zijn er meestal op gericht te laten zien welke argumentaties in ieder geval niet deductief zijn. In Goviers visie kunnen gewone, alledaagse argumentaties slechts met veel moeite en na betekenisverlies in een logisch schema worden vertaald.⁸ Een mathematisch bewijs is het enige duidelijke, concrete voorbeeld dat wel eens van deductieve argumentatie wordt gegeven (Govier, 1999: 101 nt. 1; Pinto 2001: 38). Andere auteurs geven veelal omschrijvingen van deductieve argumentatie door dit type argumentatie tegen inductieve argumentatie af te zetten. Ennis (2001: 101 e.v.) laat zien dat in de meeste leerboeken deductieve argumentatie wordt vereenzelvigd met argumentatie die afdoende bewijs verschaft voor de (waarheid van de) conclusie, met argumentatie waarin de informatie uit de conclusie al in de premissen besloten ligt en dus met argumentatie waarin de conclusie noodzakelijkerwijs uit de premissen volgt. Inductieve argumentatie daarentegen bestaat uit een bewijsvoering op grond waarvan de conclusie niet noodzakelijk maar waarschijnlijk volgt; het is argumentatie waarin de conclusie ook informatie bevat die niet al (impliciet of expliciet) in de premissen aanwezig is.

Groarke (1999: 3-4) signaleert een belangrijk misverstand dat op deze omschrijvingen van deductie is terug te voeren. Het idee dat in een deductieve redenering de conclusie noodzakelijkerwijs uit de premissen volgt, wordt ten onrechte vaak zo begrepen dat deductieve redeneringen noodzakelijk ware conclusies bevatten. Conclusies in deductieve redeneringen zijn echter niet noodzakelijkerwijs waar. Noodzakelijkheid in deductie verwijst naar de onmogelijkheid dat een formeel geldige redenering ware premissen heeft en een onware conclusie. Het gaat hier om een definitie van de gevolgtrekkingsrelatie. Dat betekent, zoals Van Eemeren, Grootendorst en Snoeck Henkemans al eens hebben gesteld, dat de waarheid van de conclusie conditioneel is: de conclusie is (noodzakelijkerwijs, namelijk als gevolg van de vorm van de redenering) waar als de premissen waar zijn (1996: 36). Wanneer niet voor zeker kan worden aangenomen dat de premissen waar zijn, maar wel dat ze aannemelijk zijn – wat vaker wel dan niet het geval zal zijn in argumentatie in alledaags taalgebruik –, dan zal de conclusie – noodzakelijkerwijs – ook slechts aannemelijk zijn.⁹

De misvatting dat deductieve argumentaties zekere conclusies en dus zekere premissen hebben is echter wijdverbreid. Ennis (2001: 119) vindt de volgende argumentatie bijvoorbeeld niet deductief geldig, omdat de premissen geen ‘exactheid’ bezitten:

Raccoons *rarely* attack a human when they do not feel threatened and do not feel that their young are threatened.

That raccoon ambling across the yard does not feel threatened by us and its young are not around (and so the raccoon does not feel that its young are threatened).

So the raccoon will *probably* not attack you, even though you are within fifteen feet of it.

[Cursiveringen van Ennis]

Dergelijke argumentatie kan volgens Ennis niet in een logisch geldige vorm worden vertaald (bijvoorbeeld in de vorm van een statistisch syllogisme), omdat er dan getallen zouden moeten worden toegevoegd die de mate van waarschijnlijkheid weergeven, wat onmogelijk is omdat we die niet kennen. Nu we niet kunnen kwantificeren, is er volgens Ennis geen sprake van een deductief geldige redenering, want ‘we need exactness to do a deduction (...)’ (2001:

⁸ Dit was ook een van de argumenten van Perelman en Olbrechts-Tyteca om logica te verwerpen.

⁹ Groarke wijst erop dat voorbeelden van deductieve redeneringen met plausibele premissen al in Aristoteles’ *Ethica* voorkomen (1995: 140; 1999: 4).

119). Volgens Ennis is de argumentatie wel logisch geldig als we ‘rarely’ en ‘probably’ weghalen.

3.2 *Semantische deductie*

Sommige auteurs onderscheiden naast formele ook semantische deductie. Dat betekent dat in hun ogen de kwalificatie ‘deductief geldig’ niet per se verwijst naar een formeel geldige redenering. Semantische deductie wil zeggen dat het standpunt al in het argument besloten ligt vanwege de betekenis van het argument (‘semantic entailment’). Govier (1994; oorspr. 1987) maakt dit onderscheid in reactie op Massey (1994; oorspr. 1981). Massey verdedigt de these dat de ongeldigheid van een redenering nooit kan worden vastgesteld, omdat je niet weet of er ooit een logisch systeem zal worden ontwikkeld waarin de desbetreffende redenering logisch geldig is. Ter illustratie geeft hij de volgende redenering, die hij niet als een enthymeem beschouwt:

John took a walk by the river.
[So] John took a walk.

Massey constateert dat deze argumentatie pas sinds 1940 als geldig wordt beschouwd (en daarvoor dus als ongeldig), omdat toen pas iemand erin is geslaagd de redenering zo te vertalen dat hij in het predikaatlogische systeem past (1994: 165). In een reactie noemt Govier Massey een strikte formalist en kon deze redenering vóór 1940 ook al – namelijk semantisch – als geldig worden beschouwd. Volgens haar heeft semantische geldigheid haar basis in de betekenis van deductieve geldigheid, namelijk dat het onmogelijk is dat de premissen waar zijn en de conclusie onwaar. Deze notie van geldigheid correspondeert niet automatisch met de notie van formele geldigheid. Een argumentatie is formeel geldig als de conclusie kan worden afgeleid uit de premissen door gebruik te maken van de regels van een of ander logisch systeem (p. 178).

4 **Deductie en verzwegen argumenten**

4.1 *De ceteris paribus-conditie*

Is het van argumentatie waarin een volledige redenering is uitgedrukt (volledig in de zin dat deze – zonder toevoeging van een of meer verzwegen argumenten – in een of ander formeel logisch systeem past) al moeilijk te bepalen of deze deductief of inductief is (zie het voorbeeld van Ennis), van argumentatie waarin een onvolledige redenering is uitgedrukt (een redenering die zonder toevoeging van een of meer verzwegen argumenten niet in een of ander formeel logisch systeem past) is dat al helemaal moeilijk te bepalen. In de literatuur spitst de discussie over deze gevallen zich toe op de vraag of formele geldigheid in die gevallen mag worden voorondersteld, zodat verzwegen argumenten kunnen worden gereconstrueerd. Volgens het deductivisme kan dit. Deductivisme is de opvatting dat argumentaties in gewoon taalgebruik moeten worden opgevat als pogingen tot logisch geldige argumentaties (Groarke, 1999: 2); de pragma-dialectiek hanteert deze benadering in de eerste stap die gezet moet worden bij het reconstrueren van verzwegen argumenten. Volgens veel auteurs van de Informele logica is het echter niet wenselijk om dit te doen.

Een van de felste aanvallers van het deductivisme is Govier (1987; 1999). Haar bezwaar ertegen is dat veel argumenten nu eenmaal niet deductief zijn en dat we daarom ook niet net moeten doen alsof ze dat wel zijn (1999, 83). Niet-deductieve argumenten zoals inductie, conductie en abductie kunnen volgens Govier heel goed deugdelijk zijn, terwijl ze

toch niet deductief geldig ('deductively conclusive') zijn (1999: 112).¹⁰ Sterker nog, als dergelijke argumentaties deductief geldig worden gemaakt door een verzwegen argument toe te voegen, zouden ze vaak veel van hun aanvankelijke kracht verliezen, omdat veelal een verzwegen argument moet worden toegevoegd dat onaanvaardbaar is. Dat is bijvoorbeeld het geval in de volgende – door Govier als conductief bestempelde – argumentatie:

Je moet de huur betalen, want dat heb je beloofd toen je het huurcontract ondertekende.¹¹

Het volgens deductivistische normen toe te voegen verzwegen argument luidt dat als je iets hebt beloofd, je dat moet doen. Govier vindt dit verzwegen argument echter onaanvaardbaar, want er zijn altijd uitzonderingsgevallen te bedenken op grond waarvan het niet zo is dat je moet doen wat je hebt beloofd, bijvoorbeeld als je in een noodsituatie geld nodig hebt. Het is daarom in Goviers ogen onwenselijk om dit verzwegen argument toe te voegen, omdat de onware premisse de argumentatie ondeugdelijk maakt. Ook een alternatief verzwegen argument waarmee deze kritiek wordt ondervangen is volgens haar echter problematisch. Dat zou het argument zijn dat je altijd moet doen wat je hebt beloofd, *ceteris paribus* (d.w.z. onder gewone omstandigheden, dus als zich geen uitzonderingsgevallen voordoen). Dit verzwegen argument zou het probleem kennen dat het niet te verifiëren is, omdat niet is gespecificeerd wat normale omstandigheden zijn en waarom er in het concrete geval van normale omstandigheden sprake is.¹²

Goviers problemen lijken voort te vloeien uit de manier waarop ze de term 'deductie' hanteert. Ze noemt het eerste gereconstrueerde verzwegen argument onwaar omdat een dergelijke uitspraak niet onder alle omstandigheden waar is. Daarom zou een premisse met een *ceteris paribus*-conditie te prefereren zijn, want die incorporeert de benodigde voorbehouden. Maar waarom zou een premisse die in een discussie functioneert een algemeen geldende waarheid moeten zijn? Dat hoeft alleen als je bent misleid door de betekenisomschrijving van een deductief geldige redenering als een redenering met een conclusie die noodzakelijkerwijs uit de premissen volgt door dit op te vatten als een redenering met een noodzakelijk ware conclusie (zie paragraaf 3.1). Zo'n opvatting impliceert immers dat in een dergelijke redenering de premissen ook waar zijn.

Is dit Goviers opvatting van een deductieve redenering? Zij schrijft het deductivisme de opvatting toe dat de naar voren gebrachte argumenten de conclusie impliceren ('entail'). Daar is op zich niets vreemd aan – het is immers een correcte uitspraak over de deductieve inferentierelatie –, maar ze kritiseert dit als een erg sterke vorm van funderingsdenken (Govier, 1999: 118) omdat er volgens haar talloze minder sterke verbanden tussen argumenten en standpunten bestaan. Funderingsdenken betreft echter de vraag wanneer uitspraken voor waar kunnen worden aangenomen en heeft daarom alleen wat met een (deductieve) inferentierelatie te maken wanneer de gebruikte premissen als waar kunnen worden aangenomen. Dergelijke kritiek op een deductieve inferentierelatie is dus vreemd als je niet ook bepaalde opvattingen over de premissen in die inferentierelatie hebt. Ook Goviers verzuchting dat deductivisten van een redenering met 'gewoon goede redenen' altijd een redenering met 'dwingende redenen' moeten maken (1999: 118) lijkt te suggereren dat een

¹⁰ Abductieve argumentatie wordt ook wel 'inference to the best explanation' genoemd en berust formeel-logisch gezien op een bevestiging van het consequens: 'Als het sneeuwt, zijn de daken wit, de daken zijn wit, dus het heeft gesneeuwd' (voorbeeld ontleend aan Van Eemeren en Grootendorst, 1992a: 181). Conductieve argumentatie is 'a "good reasons" argument' (Govier, 1999: 185).

¹¹ Een versimpeling van Govier (1999: 113).

¹² Dat dit zou moeten, licht ze elders toe (1999: 91): formalisering veronderstelt dat alle elementen die van invloed zijn op de toepasbaarheid van algemene regels worden uitgeschreven.

deductief dwingend verband tussen argument en standpunt gevolgen heeft voor de inhoud van het argument. In een als deductief gereconstrueerde redenering blijft een gewone goede reden echter gewoon een goede reden, die niet méér tot aanname van het standpunt dwingt dan de goede reden van Govier.¹³

Een dialectische benadering kent de problemen van Govier helemaal niet. In zo'n benadering is het verzwegen argument 'Als je iets hebt beloofd, dan moet je dat doen' niet per se onwaar en hoeven in geval van een *ceteris paribus*-aanvulling ook niet alle uitzonderingsgevallen te worden benoemd: in beide gevallen hangt de aanvaardbaarheid van het verzwegen argument af van de discussiecontext. In een dialectische context is het voldoende dat de proposities die in de argumentatie worden uitgedrukt, worden aanvaard in de desbetreffende discussie. Of een gewone propositie wordt aanvaard, wordt vastgesteld in de identificatieprocedure, en of een inferentiële propositie wordt aanvaard, wordt vastgesteld in de gevolgtrekkings- of in de toetsingsprocedure. Een verzwegen argument is een gebondenheid van een spreker die ter discussie kan worden gesteld. De discussianten bepalen zelf na toetsing of de propositie houdbaar is of niet – in Goviers terminologie: of in de concrete situatie van de discussie *ceteris paribus*-omstandigheden gelden of niet. Oordelen de discussianten dat dit zo is, dan hoeven ze niet alle uitzonderingsgevallen te gaan expliciteren die in andere mogelijke discussies van toepassing zouden zijn.

4.2 Betekenispostulaten als verzwegen argument

Het onderscheid tussen semantische en formele geldigheid raakt de kwestie van het expliciteren van verzwegen argumenten. Govier (1997: 100; oorspr. 1987) vindt het bijvoorbeeld onzinnig om een verzwegen argument te reconstrueren in gevallen waarin het standpunt al in het argument besloten ligt vanwege de betekenis van het argument. In de argumentatie 'Dit is rood, dus dit is gekleurd' mag geen verzwegen argument worden geëxpliciteerd, omdat de redenering al volledig zou zijn. De geldigheid van de argumentatie volgt namelijk al uit de definitie van geldigheid/deductie, die hier van toepassing is: dat het onmogelijk is dat er een stand van zaken is waarin de premisse waar en de conclusie onwaar is.

Pinto (2001: 85) en Hitchcock (1994: 59) nemen geen duidelijk standpunt in over de kwestie of bij semantische deductie verzwegen argumenten horen.¹⁴ Beiden constateren dat als er een verzwegen argument wordt gereconstrueerd, dit een betekenispostulaat bevat. Pinto vindt dat dit ervoor zou kunnen pleiten dat het aanvullen van een verzwegen argument niet nodig is. Een betekenispostulaat is volgens Pinto namelijk geen gewone *conditional*, maar een strikte implicatie. Dat betekent volgens hem dat de verzwegen premisse een noodzakelijke waarheid is, waardoor de conclusie al in de expliciete premisse besloten ligt en reconstructie van een verzwegen premisse overbodig is.

Het vreemde verschijnsel doet zich voor dat Govier in het geval van conductieve argumentatie haar uiterste best doet om te betogen dat het reconstrueren van verzwegen argumenten geen goed idee is omdat deze geen algemeen geldende waarheid uitdrukken, terwijl uit haar bespreking van semantische deductie blijkt dat verzwegen argumenten ook niet mogen

¹³ Overigens zegt Govier ook dingen die een andere (maar onduidelijke) richting op wijzen, bijvoorbeeld wanneer ze een volledige redenering met aannemelijke premissen niet-deductief maar wel deductief geldig noemt (1999: 88).

¹⁴ Hitchcock reconstrueert wel een soort verzwegen argument – een universele generalisering (in het voetspoor van Toulmin) – die de redenering een bepaalde vorm geeft, maar Hitchcock beschouwt dit niet als formeel in logische zin. De functie van het aanvullen van dit verzwegen argument is beoordeling van de argumentatie mogelijk te maken.

worden gereconstrueerd in de zeldzame gevallen waarin ze wél een algemene waarheid uitdrukken. Zoals Pinto (2001: 86, nt. 23) terecht opmerkt, hangt het antwoord op de vraag of verzwegen argumenten moeten worden gereconstrueerd af van de vraag hoe argumentaties het beste beoordeeld kunnen worden. Volgens hem zal bij de keuze voor een bepaalde beoordelingsmethode iedereen zijn eigen afweging van voor- en nadelen moeten maken. Vanuit het beoordelingsperspectief kan ik alleen maar de voordelen zien die het reconstrueren van verzwegen argumenten oplevert, ook in het geval van semantische deductie. Betekenispostulaten zijn pas betekenispostulaten als ze als zodanig door de discussianten zijn aanvaard. Voordat het zover is, moet het voor de antagonist duidelijk zijn dat de protagonist een beroep op een betekenispostulaat heeft gedaan en moet hij weten welk betekenispostulaat dit is, zodat hij het ter discussie kan stellen. Dit ter discussie stellen is nodig, aangezien de definities waarop een protagonist in zijn argumentatie een beroep doet, niet automatisch door de antagonist aanvaard hoeven worden. De reconstructie van verzwegen argumenten dient dit doel.

5 Conclusie

Govier, en zij is niet de enige, zit nog steeds in haar logische keurslijf. Ik bedoel daarmee dat de enge betekenis die zij aan deductieve geldigheid toekent, namelijk een redenering met ware premissen, haar belet om gebruik te maken van de mogelijkheden die de logica biedt. De geldigheidsregel in de pragma-dialectiek is niet gebaseerd op de gedachte dat aan alle argumentaties redeneringen ten grondslag liggen met zekere premissen en conclusies, wel op de gedachte dat als een discussiant zijn redenering zo presenteert alsof deze aan logische eisen voldoet, dit toetsbaar moet zijn. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat als de gevolgtrekkingsrelatie in orde is, de hele argumentatie automatisch in orde is; regel 6 vereist immers dat de premissen aanvaardbaar zijn.

Voor argumentaties waaraan onvolledige redeneringen ten grondslag liggen, biedt het ‘deductieve model’ de mogelijkheid om verzwegen vooronderstellingen en aannames die ten grondslag liggen aan argumentaties te expliciteren, waardoor toetsing systematischer kan verlopen. Dat betekent, zoals Groarke (1992: 115) opmerkt, dat deugdelijkheid van een redenering niet afhangt van het type inferentierelatie tussen argument en standpunt (een deductief geldige relatie is immers voorondersteld), maar van de inhoud van de expliciete en de gereconstrueerde argumenten. Berg (1992: 106) vindt dit een onwenselijke consequentie, omdat het volgens hem inhoudt dat het domein van de logica drastisch wordt verkleind. Govier (1999: 114) deelt deze mening, want ze vindt het problematisch dat in een deductivistische zienswijze de criteria voor het beoordelen van de premissen een stuk ingewikkelder worden, terwijl de beoordeling van het inferentiemechanisme heel simpel wordt.

Mijns inziens is de weerzin van de anti-deductivisten tegen het reconstrueren van verzwegen argumenten vreemd wanneer je bedenkt dat alle partijen uiteindelijk hetzelfde beogen: een argumentatietheorie waarmee alledaagse argumentaties kunnen worden beoordeeld. Zowel deductivisten als niet-deductivisten beogen in het geval van argumentatie gebaseerd op een steekproef de taalgebruiker zo te instrueren dat deze nagaat of de steekproef representatief is. Zowel deductivisten als niet-deductivisten zijn erop uit om – wanneer de argumentatie is gebaseerd op een vergelijkingsrelatie – de taalgebruiker te instrueren na te gaan of de vergelijking opgaat. Vanuit dit oogpunt valt niet goed te begrijpen waarom het bezwaarlijk zou zijn om dat wat je beoordeelt een verzwegen argument te noemen in plaats van het inferentiemechanisme, zeker niet wanneer geen enkele argumentatietheoreticus er tot nu toe in is geslaagd een heldere typologie van inferenties op te stellen.

LITERATUUR

- Benthem, J. (1996).** 'Logic and argumentation'. In: J.F.K. van Benthem, F.H. van Eemeren, R. Grootendorst & F. Veltman (eds.), *Logic and argumentation* (pp. 27-41). Amsterdam: Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen.
- Berg, J. (1992).** 'Validity and rationality'. In: F.H. van Eemeren, R. Grootendorst, J.A. Blair & Ch.A. Willard (eds.), *Argumentation Illuminated* (pp. 104-112). Amsterdam: Sicsat.
- Boger, G. (2005).** 'Subordinating truth – Is *Acceptability* acceptable?' *Argumentation* 19, 187-238.
- Eemeren, F.H. van & R. Grootendorst (1982).** *Regels voor redelijke discussies. Een bijdrage tot de theoretische analyse van argumentatie ter oplossing van geschillen*. Dissertatie Universiteit van Amsterdam. H.I. Ambacht: Intercontinental Graphics.
- Eemeren, F.H. van & R. Grootendorst (1992a).** *Argumentation, communication and fallacies. A pragma-dialectical perspective*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Eemeren, F.H. van & R. Grootendorst (1992b).** 'Hoe relevant zijn persoonlijke aanvallen?' *Tijdschrift voor taalbeheersing* 13, 120-133.
- Eemeren, F.H. van & R. Grootendorst (2000).** *Kritische discussie*. Amsterdam: Boom.
- Eemeren, F.H. van & R. Grootendorst (2004).** *A systematic theory of argumentation. The pragma-dialectical approach*. Cambridge: University Press.
- Eemeren, F.H. van, R. Grootendorst & T. Kruiger (1986).** *Argumentatietheorie*. Leiden: Martinus Nijhoff.
- Eemeren, F.H. van, R. Grootendorst & F. Snoeck Henkemans (e.a.) (1996).** *Handboek argumentatietheorie*. Groningen: Martinus Nijhoff.
- Ennis, R.H. (2001).** 'Argument appraisal strategy: a comprehensive approach'. *Informal Logic* 21, 97-140.
- Gerritsen, S. (2001).** 'Unexpressed premises'. In: F.H. van Eemeren (ed.), *Crucial concepts in argumentation theory* (pp. 51-79). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Govier, T. (1994; oorspr. 1987).** 'Reply to Massey'. In: H.V. Hansen & C. Pinto (eds.), *Fallacies. Classical and contemporary readings* (pp. 172-180). University Park, Pa.: Pennsylvania State University Press.
- Govier, T. (1997; oorspr. 1987).** 'Het probleem van ontbrekende premissen'. In: F.H. van Eemeren & R. Grootendorst (red.), *Studies over argumentatie* (pp. 80-110). Amsterdam/Meppel: Boom.
- Govier, T. (1999).** *The philosophy of argument*. Newport News VA: Vale Press.
- Groarke, L. (1992).** 'In defense of deductivism: replying to Govier'. In: F.H. van Eemeren, R. Grootendorst, J.A. Blair & Ch.A. Willard (eds.) *Argumentation illuminated* (pp. 113-121). Amsterdam: Sicsat.
- Groarke, L. (1995).** 'What pragma-dialectics can learn from deductivism and what deductivism can learn from pragma-dialectics'. In F.H. van Eemeren, R. Grootendorst, J.A. Blair & Ch.A. Willard (eds.), *Analysis and evaluation. Proceedings on the third ISSA conference on argumentation, vol. II* (pp. 138-145), Amsterdam: Sicsat.
- Groarke, L. (1999).** 'Deductivism within pragma-dialectics'. *Argumentation* 13, 1-16.
- Hitchcock, D. (1994).** 'Validity in conductive arguments'. In: R.H. Johnson & J.A. Blair (eds.), *New essays in Informal Logic* (pp. 58-66). Windsor: Informal Logic.
- Jansen, H. (2003).** *Van omgekeerde strekking. Een pragma-dialectische reconstructie van a contrario-argumentatie in het recht*. Dissertatie Universiteit van Amsterdam. Amsterdam: Thela Thesis.

- Krabbe, E. (2003).** 'De pragmatiek van deductieve zetten'. In: L. van Waes, P. Cuvelier, G. Jacobs & I. de Ridder (red.), *Studies in taalbeheersing* (pp. 280-291). Assen: Van Gorcum.
- Kruijer, T. (1980).** 'Een quasi-logische theorie over argumentatie'. Boekbespreking van Ch. Perelman, *Retorica en argumentatie*. *Tijdschrift voor taalbeheersing* 2, 244-256.
- Massey, G.J. (1994; oorspr. 1981).** 'The fallacy behind fallacies'. In: H.V. Hansen & R.C. Pinto (eds.), *Fallacies. Classical and contemporary readings* (pp. 159-171). University Park, Pa.: Pennsylvania State University Press.
- Perelman, Ch. en L. Olbrechts-Tyteca (1958).** *Traité de l'argumentation. La nouvelle rhétorique*. Brussel: Université de Bruxelles.
- Pinto, R.C. (2001).** *Argument, inference and dialectic. Collected papers on Informal Logic*. Dordrecht: Kluwer.
- Toulmin, S.E. (1958).** *The uses of argument*. Cambridge: Cambridge University Press.